

La nacionalitat com a dret

**Júlia MARTÍNEZ-ILLESCAS
i BERMEJO**

Introducció

Primer de tot vull felicitar la SAC per posar sobre la taula un tema tan polèmic com el de nacionalitat. I dic polèmic però en sectors més conservadors el qualificarien de conflictiu, i tindrien així l'excusa per no parlar-ne i mantenir l'ordre establert.

Però aquest és el gran valor de la democràcia, cada dia més autèntica al nostre país, que el debat es considera una eina per avançar des del respecte a totes les opinions.

Al darrere queda aquella mentalitat conservadora que vol imposar un pensament hegemònic impedint debatre certs temes per conservar el seu *status quo*. Hem de considerar superada una època amb reminiscències feudals, en què hi havia una classe social molt pròxima al poder, que fins i tot es considerava superior, i que marcava el que es podia o no debatre públicament sota l'amenaça de possibles conseqüències per als que volien defensar un pensament alternatiu utilitzant la seva llibertat d'expressió.

Avui som un Estat amb una democràcia cada vegada més consolidada i que entre tots hem de seguir enfortint dia a dia. En aquest moment la democràcia necessita una ciutadania activa que la defensi i que controli el poder polític. Aquest és el motiu de la meva participació. Contribuir al confrontament d'idees, sempre necessari per avançar, i defugir el confrontament entre persones.

La meva història, una entre moltes altres

Vaig arribar a Andorra amb 5 anys. Als 10 anys havia viscut la meitat de la meua vida al país, però el més important era que tots els meus records i vivències eren d'Andorra.

Els meus pares varen immigrar des de Madrid, però per mi aviat l'únic vincle amb la capital de l'Estat espanyol eren els familiars que visitàvem tres dies per Nadal. És fàcil entendre, doncs, que jo em sentís andorrana. Vaig viure la infància i joventut sent andorrana a Madrid però estrangera a Andorra, i sense visionar un futur en què poder compatibilitzar els meus sentiments de pertinença amb una legalitat que llavors es preveia sense canvis.

A l'escola en aquell temps l'idioma vehicular era el castellà i la integració lingüística no es promovia, pel que als infants d'origen espanyol se'ns parlava sempre en castellà, cosa que impedia una integració completa i marcava una diferència, com una mena d'estatus inamovible. I cadascú acceptava el seu.

Vaig realitzar a Barcelona els meus estudis universitaris de Medicina, però no vaig poder fer una especialitat mèdica com altres companys de la infància que avui són reconeguts especialistes del país per no tenir la nacionalitat. Em vaig casar amb un company d'universitat de nacionalitat espanyola i vam passar una època difícil, ja que el meu marit no podia exercir com a metge liberal, en aquell moment gairebé l'única via per treballar. Jo només tenia els drets adquirits per residència i no els hi podia traspassar.

Sabem que a Andorra han existit en la història recent diferents tipus d'andorrans i andorranes. A la nostra primera filla vam haver de nacionalitzar-la espanyola perquè el 1987 la llei no reconeixia com a nacional una persona nascuda a Andorra si un dels progenitors no n'era.

Tan aviat m'ho va permetre la llei em vaig nacionalitzar andorrana. Era una assignatura pendent en la meua vida. Jo era sentimentalment andorrana de sempre. Però al moment de renunciar a la meua nacionalitat de naixement, davant l'ambaixador espanyol em vaig sentir com una traïdora. I em van dir: " y ya sabe, cuando quiera puede volver a pedir la nacionalidad española". Vaig contestar que tenir dues nacionalitats era il·legal a Andorra.

Un dia algú a Canillo em va dir que no podíem tenir els mateixos drets els nacionals de generacions que els naturalitzats o nacionalitzats per residència, perquè ells no tenien cap altre lloc on anar si a Andorra les coses anaven malament. Li vaig contestar que els meus pares estan enterrats els dos al cementiri d'Andorra la Vella, on van viure la major part de la seva vida. Tota la meua vida he estat a Andorra. On podia anar jo si a Andorra les coses anaven malament? I aquí sóc, anant malament les coses...

He volgut explicar la meua història com una més de tantes històries diferents, amb condicionants positius i negatius, oportunitats i inconvenients, de persones distintes que avui formem part d'un país plural al qual tots estíem per ser el nostre, Andorra.

El dret a la nacionalitat

Què és el dret a una nacionalitat? És el vincle jurídic de dret públic intern entre una persona i un Estat. La nacionalitat, en el dret civil i polític, és la condició o l'estatus de pertinença o d'identitat legal amb una nació o Estat, amb els deures i drets que comporta.

El consens a escala internacional passa per evitar la situació d'apatrídia, després que règims totalitaris com el de Hitler o Mussolini van desnacionalitzar milers de persones. Així més tard va ser recollit com un dret fonamental en la Declaració universal de drets humans, que en l'art. 15 diu, "tota persona té dret a una nacionalitat".

La nacionalitat, per tant, atorga a una persona, a més d'una identitat, drets, llibertats i obligacions.

La identitat andorrana, debatuda també en unes jornades d'aquesta universitat i que vam veure que era difícil de definir. Identitat en el meu cas, durant la meua adolescència i joventut, que era andorrana de fet però no de dret. Els drets, entre els quals els de participació política, necessaris per sentir-se plenament ciutadà o ciutadana, les llibertats, entre les quals les econòmiques –avui obertes als estrangers–, i les obligacions.

Actualment, amb l'obertura econòmica, la nacionalitat l'únic que ens atorga són els drets polítics. Però és que no tenim una ciutadania plena sense els drets de participació democràtica. La integració de qualsevol resident és incompleta si no gaudeix del dret a escollir els seus representants i poder ser escollit.

I un país té un dèficit democràtic si la majoria de la seva ciutadania no està integrada com a nacional; el que és el cas d'Andorra, a causa de l'alt nivell d'immigració que va necessitar en un moment determinat pel desenvolupament tan accelerat que va tenir.

La Llei de nacionalitat andorrana

La nostra actual Llei qualificada de la nacionalitat obliga a renunciar a qualsevol altra nacionalitat si es té el dret i es vol accedir a la nacionalitat andorrana. Exposa com a motius, i un dels seus objectius principals, la preservació de la identitat andorrana.

No podem obviar que la regulació legal de la nacionalitat en qualsevol Estat és un factor que condiona la realització d'objectius polítics. A Andorra, el manteniment de pocs nacionals ha estat molt valorat per alguns sectors per controlar i mantenir el poder polític.

Preservar una identitat andorrana segurament idealitzada sembla que és l'objectiu gairebé obsessiu en què pivota la llei. La por de perdre identitat té les causes en la particular demografia que presenta Andorra, conseqüència de la gran immigració que va tenir fins fa uns anys, com hem dit abans, cosa que ha produït una important desproporció entre la població nacional i l'estrangera.

Vull deixar clar que comparteixo l'objectiu de preservació de la identitat andorrana en general; el que no comparteixo és que el sentiment de pertinença o la identitat nacional estigui vinculada a tenir una o dues nacionalitats.

Altres països no es plantegen el fet de tenir dues nacionalitats com un problema; ben al contrari, donen totes les facilitats als seus nacionals per conservar els seus drets. L'obligació de renunciar a la nacionalitat d'origen, o el dilema en què es poden trobar actualment persones andorranes emigrades que per acollir-se a una nova nacionalitat han de renunciar a l'andorrana, recorda aquell pensament absolutista d'*amb mi o sense mi*, que exigeix exclusivitat i limita la llibertat personal alhora que resta drets i oportunitats.

Cal afegir-hi que, encara que la regulació de la nacionalitat és una competència pròpia de cada Estat, en el pla jurídic aquesta regulació s'hauria de poder integrar bé i no intercedir en les competències d'altres estats. Sabem que hi ha estats que no accepten la renúncia de la nacionalitat, per la qual cosa es podria considerar una incorrecció amb els altres estats, però sobretot, per tot el que hem exposat anteriorment, crec que és poc respectuós amb la persona que vol exercir el dret de nacionalitzar-se andorrà o andorrana.

L'ECRI (Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància) és un òrgan independent de control dels drets humans que elabora informes cada cinc anys de cada un dels països membres del Consell d'Europa, i emet suggeriments i propostes per abordar els problemes identificats. En el seu tercer informe, l'ECRI recomanava a les autoritats andorranes agilitar més la legislació sobre la nacionalitat i facilitar-ne l'accés reduint el requisit d'anys de residència per obtenir-la a deu anys, com estableix el Conveni europeu sobre la nacionalitat. També recomanava que la legislació andorrana permetés la possibilitat de mantenir la doble nacionalitat. En el seu darrer informe, del 2012, l'ECRI constata que malauradament no s'han produït avenços en aquest sentit.

Conseqüències d'una llei restrictiva

A Andorra només el 25% de la població gaudeix de drets polítics; per això els observadors europeus de les darreres eleccions van dir el que és evident, que tenim com a país un dèficit democràtic greu.

En aquests moments, uns 14.000 residents de més de 20 anys, segons xifres publicades, malgrat tenir el dret a accedir a la nacionalitat no ho fan. Urgeix fer una reflexió de les diferents causes i les solucions possibles per acabar d'integrar persones que formen part del nostre país, ben arrelades a Andorra, molts pares d'una generació d'andorrans i andorranes. Una causa important, segons les enquestes, era haver de renunciar a la nacionalitat d'origen; una altra, considerar que després de tants anys els drets polítics que els atorga la nacionalitat no són importants en un moment de la seva vida en què consideren limitada la seva possibilitat de participació pública. Hauríem d'evitar que persones integrades al país caiguin en la desafecció i renunciïn a formar part plenament de la nostra societat.

Estem obligats a fer una especial atenció a les dificultats que pateix el jovent durant els seus estudis a l'estranger, per gaudir d'una beca *Erasmus*, matricular-se en certes escoles públiques espanyoles o fer un màster europeu, en no ser considerats ciutadans de la Unió Europea. I és veritat que existeix el conveni trilateral, però també és veritat que gairebé sempre se n'ha d'exigir l'aplicació i que no sempre s'aconsegueix, a més de no ser suficient. Avui les oportunitats no són únicament Espanya, França i Portugal, sinó tots els països de la Unió Europea i fins i tots els estats sud-americans.

Fa pocs dies el *Diari d'Andorra* publicava un article sobre una realitat que tots ja coneixíem. Després d'acabar els estudis, cada vegada més els i les nostres joves es troben amb la necessitat de sortir fora de les nostres fronteres per poder desenvolupar-se professionalment. (Segons les darreres dades del CRES, la piràmide poblacional entre els 20 i els 30 anys s'ha aprimat a causa de la marxa de gent jove en aquesta franja d'edat.)

Com a Estat, no hauríem de permetre que ningú es veïés obligat a renunciar a la nacionalitat andorrana per necessitar-ne una altra nacionalitat per poder desenvolupar-se professionalment (a Espanya i a la majoria de països europeus, al cap de cinc anys de residència et pots nacionalitzar espanyol, que és habitualment el temps de cursar uns estudis superiors).

La inversió que hem fet en educació no hauríem de permetre que no es traduís en una inversió intel·lectual per al país, per la qual cosa si en aquest moment aquest jovent no té cabuda en l'oferta laboral andorrana, li hauríem de facilitar aconseguir el seu màxim desenvolupament i que pogués tornar en un futur al seu país d'origen, és a dir a Andorra.

Inconvenients de la doble nacionalitat

Com hem dit abans, el motiu principal de la llei, d'obligar a renunciar a qualsevol altra nacionalitat en el moment que, per dret, una persona vol accedir a la nacionalitat andorrana, és per preservar la identitat nacional.

Ja he manifestat que no comparteixo que tenir dues nacionalitats faci perdre identitat, però d'altra banda seria positiu impulsar accions amb la fi de preservar-la. En aquest sentit, la promoció que es fa de la utilització del català sembla importantíssima, igual que popularitzar costums, tradicions i la cultura andorrana en general. Però el que seria valuósíssim és que conservéssim els valors tradicionals intangibles de la societat andorrana. La solidaritat, l'autenticitat, la lleialtat,

la humilitat, l'esforç, el treball, la generositat... Antics valors humans que van fer sobreviure i prosperar una societat en condicions difícils i que en temps d'opulència han quedat relegats però que són en els quals hem de basar la nostra societat futura.

A part del problema de la identitat, algunes persones andorranes de generacions argumenten de manera intransigent que poder conservar la nacionalitat d'origen, els andorrans per naturalització, crearia una diferència d'oportunitats amb ells. On? A Andorra, no. Això seria si retornessin al seu país d'origen. Però, a més, els naturalitzats andorrans hem estat vint anys, segons la llei actual, de la nostra vida al país sense drets de ciutadania plena i amb menys oportunitats pel fet de ser immigrants. Aquesta defensa d'una concepció única de l'individu es contraposa a la realitat, la pluralitat de persones que avui integrem el nostre país.

La diferència d'oportunitats, que un Estat democràtic té l'obligació de minimitzar, hi és d'entrada per la nostra família d'origen i per les relacions que la família tingui amb els diferents poders, social, polític o econòmic. I aquesta relació entre les famílies i els poders socials és habitualment molt més forta en les famílies andorranes de diverses generacions. Tots som conscients del *pes polític* que significa ser *de cal...* en una parròquia.

Com a anècdota, durant la campanya de les eleccions del 2007, algú va dir a Canillo que no seria bo que arribessin a ser consellers de comú persones que no posseïen terrenys a la parròquia. La meua resposta va ser demanar fer la volta a la reflexió. Amb el pla d'urbanisme encara per acabar d'aprovar definitivament, potser no era bo que fossin consellers de comú persones que tenien terrenys a la parròquia.

Superada l'anècdota, és fàcil evidenciar que la democràcia ens dóna la solució. Els representants del poble han de ser representatius de la societat; ha d'haver-hi elegits amb terrenys i sense, homes i dones, grans i joves, i andorrans de generacions i naturalitzats, per integrar així els diferents interessos i buscar solucions vàlides per a la majoria. La diferència és una mentalitat integradora o exclouent. Democràtica o absolutista.

Conclusió

En conclusió, crec que és impropï dels temps actuals i d'un Estat democràtic que s'obligui els ciutadans i ciutadanes que vulguin, després de vint anys de residència, optar per exercir el dret de gaudir de la nacionalitat andorrana, a renunciar al dret anteriorment obtingut per naixement de l'antiga nacionalitat.

Tenim, d'altra banda, una realitat actualment que hem d'afrontar, que és el jovent que es veu obligat a emigrar per desenvolupar-se professionalment. Andorra hauria d'ajudar-los i donar-los totes les possibilitats perquè arribin a realitzar-se; és a dir, que mantenint la nacionalitat andorrana puguin accedir a altres nacionalitats i un dia puguin retornar al seu país, Andorra.

L'Estat hauria de facilitar i no retallar drets, i considerar els seus nacionals la seva principal riquesa.

Moltes gràcies.

Júlia Martínez-Illescas i Bermejo,
metgessa i directora mèdica del Centre de Medicina General
i Medicina Estètica i de l'Envelliment Dra. Martínez-Illescas